

Sygn. akt I UK 184/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 września 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Bohdan Bieniek
SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania S.M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w C.
o prawo do renty rodzinnej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 18 września 2019 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 10 stycznia 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyła zaskarżony wyrok i zmienia wyrok Sądu Okręgowego -
Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w C. z dnia 1 września
2017 r., sygn. akt IV U (...), w ten sposób, że oddala odwołania
S.M. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w C.:
z dnia 8 maja 2017 r. Nr (...)1 oraz z dnia 15 maja 2017 r.
Nr (...2).**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w C., decyzją z 8 maja 2017 r.,
odmówił ubezpieczonemu S.M. prawa do renty rodzinnej po ukończeniu 25 lat życia.

W uzasadnieniu decyzji organ rentowy powołał się na art. 68 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.; dalej: ustawa emerytalna) i uznał, że ubezpieczony ukończył 25 lat, posiadając status studenta piątego roku trwających programowo pięć i pół roku studiów stacjonarnych jednolitych magisterskich na Uniwersytecie Przyrodniczym w L..

Następnie decyzją z 15 maja 2017 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w C. wstrzymał ubezpieczonemu S.M., poczynając od 1 maja 2017 r., wypłatę renty rodzinnej z powodu ukończenia przez niego 25 lat.

Ubezpieczony S.M. wniósł odwołanie od powyższych decyzji, podnosząc, że organ rentowy nie uwzględnił specyfiki studiów na kierunku weterynaryjnym, które trwają jedenaście semestrów, a zatem nauka na dziesiątym semestrze faktycznie oznacza studiowanie na ostatnim roku.

Organ rentowy wniósł o oddalenie obydwu odwołań.

Sąd Okręgowy w C., wyrokiem z 1 września 2017 r., zmienił zaskarżone decyzje i przyznał ubezpieczonemu prawo do renty rodzinnej od 1 maja 2017 r. do 31 marca 2018 r.

Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczony (urodzony [...] 1992 r.) w okresie od 28 kwietnia 2007 r. do 30 kwietnia 2017 r. był uprawniony do renty rodzinnej po zmarłym ojcu. Pobierał to świadczenie również po ukończeniu 16 roku życia w związku z kontynuacją nauki w gimnazjum, liceum ogólnokształcącym, a następnie podjęciem studiów stacjonarnych pierwszego stopnia na Akademii im. [...] w C. na kierunku chemia. Od 1 października 2012 r. ubezpieczony podjął naukę na trwających programowo pięć i pół roku studiach stacjonarnych jednolitych magisterskich na Uniwersytecie Przyrodniczym w L. na kierunku weterynaryjnym. Planowany termin ukończenia studiów miał przypadać na 31 marca 2018 r. Na dzień ukończenia 25 lat ubezpieczony był studentem dziesiątego semestru z jedenastu semestrów przewidzianych programem studiów.

W dniu 13 kwietnia 2017 r. ubezpieczony zgłosił wniosek o przedłużenie renty rodzinnej do 31 marca 2018 r., czyli do czasu ukończenia studiów. W wyniku rozpoznania tego wniosku organ rentowy wydał wspomniane na wstępie decyzje z 8 maja 2017 r. i z 15 maja 2017 r.

Sąd pierwszej instancji przytoczył treść art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej oraz art. 2 ust. 1 pkt 5 i art. 166 ust. 5 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 2016 r., poz. 1842 ze zm.). Zgodnie z art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej, jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat życia, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów. Z kolei przepisy ustawy o szkolnictwie wyższym przewidują, że przez studia wyższe należy rozumieć studia pierwszego stopnia, studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, prowadzone przez uczelnię uprawnioną do ich prowadzenia. Jednolite studia magisterskie trwają od dziewięciu do dwunastu semestrów. Na podstawie załącznika nr 1 do rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 września 2011 r. w sprawie standardów kształcenia dla kierunków studiów weterynarii i architektury (Dz.U. z 2011 r. Nr 207, poz. 1233) jednolite studia magisterskie na kierunku studiów weterynaria trwają nie krócej niż jedenaście semestrów.

Sąd Okręgowy stwierdził, że według orzecznictwa sformułowanie „będąc na ostatnim roku studiów” odnosi się do faktycznego ostatniego roku pobierania nauki w szkole wyższej czy na uczelni, a nie odnosi się do roku akademickiego od października do czerwca. Przepis art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej skonstruowany został w okresie, kiedy formy edukacji w szkolnictwie wyższym opierały się na jednym schemacie roku akademickiego, który zaczynał się na jesieni, a kończył na początku lata następnego roku. Ustawodawca nie zaznaczył jednak w tym przepisie, że chodzi o rok akademicki; takie jego rozumienie wywodzi się z przypadków objętych orzecznictwem (w tym Sądu Najwyższego), dotyczącym typowego, standardowego okresu rozpoczęcia, trwania i zakończenia roku akademickiego. Jednakże, na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat, ewolucja systemu edukacji szkolnictwa wyższego spowodowała zmiany organizacyjne form nauki przez odejście od jednolitych studiów magisterskich w kierunku studiów zakończonych dyplomem licencjata oraz odrębnych magisterskich studiów uzupełniających, zakończonych obroną pracy magisterskiej i dyplomem magistra. Takie zmiany organizacyjne spowodowały, że nie zawsze rok akademicki zaczyna się lub kończy zgodnie z dotychczasowym schematem, co jest szczególnie widoczne przy

nieparzystej liczbie semestrów na danym kierunku studiów lub też przesunięciu okresu studiów o pół roku.

W tej sytuacji wnioskowanie polegające na sztywnym trzymaniu się ram roku akademickiego, mimo że ustawa nie odwołuje się do roku akademickiego jako punktu wyjścia do dokonania oceny, prowadziłoby do nieuzasadnionej i pozbawionej racjonalnych podstaw dyskryminacji studentów niektórych kierunków tylko dlatego, że przypadkiem rozpoczęli bądź zakończyli studiowanie niezgodnie z dotychczasowym schematem, podczas gdy pozostali studenci, zaczynający rok akademicki w październiku i kończący taki rok latem lub wczesną jesienią, nadal posiadaliby prawo do renty rodzinnej.

Sąd Okręgowy przyjął, że w ramach jedenastosemestralnego toku studiów weterynaryjnych ubezpieczony w chwili ukończenia 25 lat był studentem ostatniego roku studiów, bowiem w dacie osiągnięcia tego wieku do ukończenia studiów wyższych pozostały mu niespełna dwa semestry (dziesiąty i jedenasty). Innymi słowy, o ile w związku z przyjętą przez uczelnię organizacją roku akademickiego ubezpieczony był wówczas na piątym roku studiów, to był to jednocześnie jego ostatni rok studiów, gdyż uczył się już wówczas w ramach dziesiątego semestru z jedenastu przewidzianych programem studiów. W tej sytuacji pozbawienie go prawa do renty rodzinnej mogłoby prowadzić w istocie do zmarnotrawienia dotychczas wypłaconych środków finansowych, z uwagi na prawdopodobne zaniechanie pobierania nauki ze względu na konieczność podjęcia przez niego stałej pracy zarobkowej. Pozbawienie ubezpieczonego renty rodzinnej w opisanym stanie faktycznym byłoby działaniem przeciwko celowi ustawy, interesowi społecznemu oraz zasadom solidarności społecznej.

Z tych przyczyn Sąd Okręgowy zmienił zaskarżone decyzje i przyznał ubezpieczonemu prawo do renty rodzinnej na okres od 1 maja 2017 r. do 31 marca 2018 r., czyli do planowanego terminu ukończenia nauki w szkole wyższej.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł organ rentowy. Apelujący zarzucił zaskarżonemu wyrokowi naruszenie art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej przez przyznanie ubezpieczonemu prawa do renty rodzinnej, mimo braku podstaw do uznania, że ukończył 25 lat, będąc na ostatnim roku studiów. Organ rentowy powołał się na zaświadczenie z 10 kwietnia 2017 r. wystawione przez Uniwersytet

Przyrodniczy w L. Wydział Medycyny Weterynaryjnej stwierdzające, że ubezpieczony – w dacie wydania tego zaświadczenia – był studentem piątego roku dziesiątego semestru studiów stacjonarnych na kierunku weterynaria, przy czym studia te trwają pięć i pół roku.

Sąd Apelacyjny w (...), wyrokiem z 10 stycznia 2018 r., oddalił apelację organu rentowego.

Sąd drugiej instancji w całości podzielił ustalenia faktyczne oraz stanowisko prawne przedstawione w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia. Podkreślił, że zawarte w art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej sformułowanie „będąc na ostatnim roku studiów” odnosi się do faktycznego ostatniego roku pobierania nauki w szkole wyższej lub na uczelni, nie odnosi się natomiast do roku akademickiego od października do czerwca, albowiem po pierwsze nie można dokonywać wykładni przepisu rangi ustawowej przez odwołanie się do regulaminu studiów przyjętego na uczelni, nieodnoszącego się do celów rentowych, zwłaszcza w przypadku, gdy z regulaminu takiego wynikałoby znaczenie przeciwne do „zapisu” ustawowego, a po drugie, gdyby ustawodawca zamierzał ustalić ramy roku akademickiego dla celów przyznawania uprawnień do renty, dokonałby stosownego „zapisu” w ustawie.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, wbrew stanowisku organu rentowego, sformułowanie „na ostatnim roku studiów” jest sformulowaniem jasnym, nie wymagającym jakiegokolwiek tłumaczenia, tak samo jak sformułowanie „w ostatnim roku życia” czy „w ostatnim roku obowiązywania umowy”. Są to sformułowania kolokwialne, wskazujące, że należy za punkt wyjścia do obliczenia roku przyjąć pewną datę końcową, od której wstecz oblicza się rok, niepokrywający się z rokiem kalendarzowym czy akademickim. Wszelka inna argumentacja w tym zakresie, wywodząca, że w każdym z tych przypadków chodzi o rok kalendarzowy czy rok akademicki, musi ulec jako niepoddająca się logicznej weryfikacji.

Organ rentowy wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego, zaskarżając wyrok ten w całości. Skargę oparto na podstawie naruszenia prawa materialnego: art. 68 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez jego błędną wykładnię i nieuprawnione przyjęcie, że termin „ostatni rok studiów”, w toku którego ubezpieczony ukończył 25 rok życia, użyty w powołanym przepisie, należy

rozumieć w oderwaniu od zasad wewnętrznego regulaminu studiów w tym zakresie, a w konsekwencji przyznanie renty rodzinnej na podstawie powołanego przepisu, mimo braku spełnienia ustawowych warunków uzyskania prawa do świadczenia, wobec ukończenia przez ubezpieczonego 25 lat życia na przedostatnim roku studiów.

Organ rentowy wniósł o uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku oraz orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie odwołania ubezpieczonego od zaskarżonych decyzji ZUS.

Skarżący podkreślił, że Sąd Apelacyjny, dokonując wykładni art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej, całkowicie pominął wykładnię przepisów wypracowaną w licznych orzeczeniach sądów powszechnych i Sądu Najwyższego, na korzyść wykładni, którą nazwał „kolokwialną”, a zatem odwołującą się do potocznego rozumienia terminu „ostatni rok studiów”. Tymczasem określenie „ostatni rok studiów” ma silne podłoże normatywne, bo już językowa wykładnia przepisu prowadzi do wniosku, że o studiach możemy mówić tylko wówczas, gdy student realizuje plan wynikający z organizacji studiów, wprowadzony regulaminem studiów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się uzasadniona i z tej przyczyny została uwzględniona.

Spór w rozpoznawanej sprawie dotyczył jedynie wykładni prawa materialnego. Ustalenia faktyczne były bowiem bezsporne. Ubezpieczony – uprawniony do renty rodzinnej – 1 kwietnia 2017 r. ukończył 25 lat. W tym dniu studiował na dziesiątym semestrze jednolitych studiów magisterskich na kierunku weterynaryjnym. Zgodnie z regulaminem studiów oraz planem studiów, jednolite studia magisterskie na tym kierunku trwają jedenaście semestrów. Kwestią sporną był sposób ustalenia znaczenia pojęcia „ostatni rok studiów”.

Problemem wymagającym rozstrzygnięcia była wykładnia sformułowania „będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej” użytego w art. 68 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm; dalej: ustawa

emerytalna). Analizę tego problemu należy rozpocząć od przypomnienia treści art. 68 ustawy emerytalnej.

Zgodnie art. 68 ust. 1 ustawy, dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione mają prawo do renty rodzinnej:

1) do ukończenia 16 lat;

2) do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia, albo

3) bez względu na wiek, jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolne do pracy w okresie, o którym mowa w pkt 1 lub 2.

Z kolei zgodnie z art. 68 ust. 2 tej ustawy, jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat życia, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów.

Co do zasady prawo do renty rodzinnej przysługuje tym dzieciom zmarłego żywiciela, które ze względu na wiek (art. 68 ust. 1 pkt 1), pobieranie nauki (art. 68 ust. 1 pkt 2), ewentualnie całkowitą niezdolności do pracy (art. 68 ust. 1 pkt 3) nie mają możliwości wykonywania pracy zarobkowej lub innej działalności stanowiącej tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym. Intencją ustawodawcy było powiązanie wymienionej w art. 68 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej granicy wieku zachowania uprawnień do renty rodzinnej (16 lat) z najniższym wiekiem, od którego w świetle art. 190 § 2 k.p. wolno młodzieży podejmować zatrudnienie w charakterze pracownika młodocianego (należy jednak zauważyć, że od 1 września 2018 r. granica wieku, od której można zatrudniać młodocianych, została obniżona do 15 lat, a to ze względu na wprowadzenie możliwości podjęcia nauki w szkole podstawowej po ukończeniu przez dziecko 6 lat). Celem tego unormowania jest więc zapewnienie środków utrzymania młodej osobie do dnia, gdy może już ona podjąć zatrudnienie i samodzielnie zarabiać na swoje utrzymanie, jeżeli nie zamierza uzyskać wyższych kwalifikacji zawodowych w drodze dalszej nauki w szkole (art. 68 ust. 1 pkt 2). W sytuacji kontynuowania nauki po ukończeniu 16 roku życia (co jest powszechne), osobie takiej przysługuje prawo do dalszej wypłaty renty rodzinnej aż do ukończenia nauki, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia. Z dniem przekroczenia granicy wieku 25 lat prawo do renty rodzinnej ustaje

bez względu na okres, jaki pozostał jeszcze uprawnionemu do zakończenia nauki w szkole, jeżeli nauka jest pobierana w szkole niebędącej szkołą wyższą.

Jedyny wyjątek w tym zakresie ustanowiony został w art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej. Według tego przepisu, jeżeli osoba uprawniona do renty rodzinnej osiągnęła 25 lat życia, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów. Hipotezą omawianej normy prawnej objęte są jednak tylko osoby odbywające studia w szkole wyższej (por. wyrok Sądu Najwyższego z 3 marca 2011 r., II UK 303/10, OSNP 2012 nr 7-8, poz. 98), w tym studia na zagranicznych uczelniach (por. wyrok Sądu Najwyższego z 13 grudnia 2010 r., III UK 50/10, OSNP 2012 nr 3-4, poz. 49) oraz studia doktoranckie prowadzone przez Polską Akademię Nauk (por. wyrok Sądu Najwyższego z 17 października 2006 r., II UK 73/06, OSNP 2007 nr 21-22, poz. 205).

Najwięcej kontrowersji budzi ustalenie znaczenia użytego w tym przepisie zwrotu „będąc na ostatnim roku studiów”. Ustawa nie zawiera jakiegokolwiek definicji tego pojęcia ani nie odsyła w tym zakresie do przepisów innych aktów prawnych. Odpowiedzi na pytanie o treść i znaczenie tego sformułowania nie daje też ani wcześniejsza (w stosunku do ustawy emerytalnej) ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 1990 r. Nr 65, poz. 385 ze zm.), ani mająca zastosowanie do stanu faktycznego podlegającego ocenie w rozpoznawanej sprawie ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (tekst jednolity: Dz.U. z 2012 r., poz. 572 ze zm.), ani obecnie obowiązująca ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1668). Artykuł 144 ust. 1 pierwszej z wymienionych ustaw oraz art. 161 ust. 1 drugiej zawierają jednak upoważnienie dla senatu uczelni do uchwalania regulaminu studiów, którego przedmiotem, stosownie do art. 160 ust. 1 Prawa o szkolnictwie wyższym, powinna być organizacja i tok studiów, a w ich ramach określenie liczby lat i semestrów studiów oraz dat ich rozpoczęcia i zakończenia (podobną regulację zawiera art. 75 ust. 1 Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce).

W judykaturze przyjmuje się w związku z tym, że określenie ostatniego roku studiów następuje na podstawie regulaminu studiów, a studentem ostatniego roku

studiów jest osoba legitymując się stosownym wpisem na ten rok zgodnie z regulaminem studiów (por. wyroki Sądu Najwyższego z 28 października 2003 r., II UK 138/03, OSNP 2004, nr 15, poz. 271; z 19 kwietnia 2006 r., II UK 134/05, LEX nr 1001297; z 20 kwietnia 2006 r., I UK 265/05, Prawo Pracy 2006, nr 7-8, s. 53 i z 8 sierpnia 2007 r., II UK 1/07, OSNP 2008, nr 19-20, poz. 295 z glosą A. Wypych-Żywickiej OSP 2009, nr 3, poz. 27). Zauważa się, że wprowadzenie regulamin studiów nie ma charakteru normatywnego i nie należy do konstytucyjnie określonych źródeł prawa (art. 87 Konstytucji RP), to jednak musi być uznany za akt prawny konkretyzujący i uściślający znaczenie sformułowania „ostatni rok studiów w szkole wyższej”, zamieszczonego w art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej. W związku z tym ustalenie, kiedy dziecko pobierające rentę rodzinną było na ostatnim roku studiów w rozumieniu tego przepisu, następuje na podstawie wpisu na ostatni rok studiów, dokonanego w oparciu o regulamin studiów obowiązujący w szkole wyższej. W regulaminie określa się również indywidualny tok studiów, w którym daty rozpoczęcia i ukończenia poszczególnych semestrów i lat studiów nie muszą zbiegać się z datami obowiązującymi ogół studentów. W każdym wypadku regulamin studiów decyduje o tym, na którym roku studiów kształci się student.

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym w wielu przepisach posługuje się pojęciem roku akademickiego (np. art. 8 ust. 3 i ust. 4, art. 19 ust. 4, art. 24 ust. 2, art. 27 ust. 5, art. 98 ust. 2a, art. 112a ust. 3, art. 127 ust. 2 ust. 4 i ust. 5, art. 132 ust. 3, art. 151 ust. 1, art. 161 ust. 1 i ust. 2, art. 162 ust. 1, art. 169 ust. 2 i ust. 2a, art. 183 ust. 2, art. 184 ust. 1 i ust. 2, art. 196 ust. 2, art. 199 ust. 5, art. 202 ust. 6, art. 264 ust. 5). Z przepisów tych wynika, że organizacja studiów bazuje na pojęciu roku akademickiego, a nie roku kalendarzowego. Według art. 162 Prawa o szkolnictwie wyższym minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego określa, w drodze rozporządzenia, warunki, jakim muszą odpowiadać postanowienia regulaminu studiów w uczelniach, uwzględniając m.in. czas trwania roku akademickiego. Na podstawie tego upoważnienia ustawowego zostało wydane rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2014 r. w sprawie warunków, jakim muszą odpowiadać postanowienia regulaminu studiów w uczelniach (Dz.U. z 2014 r., poz. 1302). Rozporządzenie to w § 1 przewidywało, że postanowienia regulaminu

studiów w uczelniach określają m.in. czas trwania oraz organizację roku akademickiego, w tym terminy rozpoczęcia i zakończenia zajęć. Uchwalony przez senat uczelni wyższej Regulamin studiów Uniwersytetu Przyrodniczego w L. (obowiązujący w okresie, który podlega ocenie w rozpoznawanej sprawie) stanowił w § 14 (regulującym organizację roku akademickiego), że rok akademicki trwa od 1 października do 30 września następnego roku kalendarzowego (ust. 1), oraz obejmuje dwa semestry zajęć dydaktycznych: zimowy i letni oraz dwie sesje egzaminacyjne i poprawkowe: zimową i letnią (ust. 2). Z kolei w § 16 (regulującym organizację studiów) regulamin ten przewidywał, że czas trwania studiów jednolitych magisterskich wynosi 11 semestrów (ust. 4).

W ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce już jednoznacznie ustalono (w art. 66), że rok akademicki trwa od dnia 1 października do dnia 30 września i dzieli się na dwa semestry, a statut uczelni może przewidywać szczegółowy podział roku akademickiego w ramach semestrów. Wejście w życie tego przepisu stanowiło ustawowe usankcjonowanie pojęcia (czasu trwania) roku akademickiego, przyjmowanego wcześniej na podstawie interpretacji regulacji wynikających z aktów podustawowych.

Jak wynika z Regulaminu studiów Uniwersytetu Przyrodniczego w L. (uczelni, na której studiował ubezpieczony) rok akademicki w tej szkole wyższej zaczyna się 1 października i kończy 30 września następnego roku. Oznacza to, że do 30 września student jest na poprzednim roku studiów, a od 1 października na kolejnym roku. Ostatni rok studiów zaczyna się 1 października – może trwać jeden semestr (tylko zimowy) i kończyć się wiosną (np. 31 marca) albo może trwać dwa semestry (zimowy i letni) i kończyć się wraz z końcem roku akademickiego (czyli 30 września).

W tym kontekście – w wyniku ustalenia, że odcinkiem czasu, według którego są zorganizowane studia w szkole wyższej, jest rok akademicki, który trwa od 1 października do 30 września następnego roku, a nie dowolny okres kolejno następujących po sobie 12 miesięcy – należy odnieść się do pojęcia „ostatni rok studiów w szkole wyższej” użytego przez ustawodawcę w art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej.

Należy przy tym zwrócić uwagę, iż zasadą jest, że dzieci mają prawo do renty rodzinnej do ukończenia nauki w szkole, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat. Jedyne wyjątek przewiduje art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej, zezwalając na przedłużenie okresu pobierania renty rodzinnej do zakończenia ostatniego roku studiów w szkole wyższej, jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat życia, będąc na ostatnim roku studiów. Szczególna (wyjątkowa) regulacja art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej nie pozwala na dokonywanie wykładni rozszerzającej i oznacza, że prawo do ochrony ubezpieczeniowej zostaje przedłużone tylko do zakończenia tego konkretnego (ostatniego) roku studiów, jeżeli uprawniony ukończył 25 lat, studiując na ostatnim roku studiów w szkole wyższej. Jeżeli uprawniony kończy 25 lat życia, będąc nie na ostatnim roku studiów, lecz na przykład na przedostatnim, wówczas prawo do renty rodzinnej ustaje z chwilą ukończenia przez niego 25 lat. Inaczej rzecz ujmując, warunkiem przedłużenia ochrony jest ukończenie przez uprawnionego 25 lat na ostatnim roku studiów, a termin końcowy tej ochrony wyznacza data zakończenia tego konkretnego roku akademickiego studiów w szkole wyższej (por. wyrok Sądu Najwyższego z 7 kwietnia 2000 r., II UKN 481/99, LEX nr 40312).

Nie jest możliwe – jak to przyjął Sąd Apelacyjny – odniesienie sformułowania „będąc na ostatnim roku studiów” do faktycznego ostatniego roku pobierania nauki w szkole czy na uczelni, a nie do roku akademickiego (błędne jest przy tym założenie Sądu Apelacyjnego, że rok akademicki trwa „od października do czerwca”, ponieważ czas trwania roku akademickiego jest ustalony normatywnie; jest to precyzyjnie wyznaczony okres od 1 października do 30 września następnego roku). „Ostatni rok studiów w szkole wyższej” to rok akademicki obejmujący ostatnie dwa semestry: zimowy i letni (jeżeli czas trwania studiów obejmuje parzystą liczbę semestrów, np. 10) albo ostatni semestr wyznaczony obowiązującym programem studiów (jeżeli czas trwania studiów obejmuje nieparzystą liczbę semestrów, np. 11).

Przyjęcie takich założeń oznacza, że ubezpieczony, który ukończył 25 lat życia, będąc na dziesiątym semestrze jednolitych studiów magisterskich na kierunku weterynaria, studiował wówczas nie na ostatnim, lecz na przedostatnim roku studiów. Przedostatni rok jego studiów w szkole wyższej skończył się 30

września 2017 r. a 1 października 2017 r. rozpoczął się ostatni rok studiów, trwający tylko jeden semestr (jedenasty).

Nie można podzielić poglądu Sądu Apelacyjnego, zgodnie z którym przy wykładni przepisów ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych dotyczących renty rodzinnej nie można odwoływać się do znaczenia pojęcia „ostatniego roku studiów” uwzględniającego regulacje kolejnych ustaw dotyczących organizacji studiów wyższych (czyli ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym, ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym, wreszcie ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce). Jest wprost przeciwnie. Skoro ustawodawca nie zawarł w ustawie o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych definicji pojęcia „ostatni rok studiów”, należy przyjąć rozumienie tego pojęcia wynikające z przepisów regulujących organizację studiów wyższych. Brak jest przekonujących argumentów, które pozwalałyby na zastosowanie jakiejś „autonomicznej” wykładni tego pojęcia, innej niż wynikająca z analizy przepisów kolejnych ustaw o szkolnictwie wyższym.

Można się zgodzić z poglądem Sądu Apelacyjnego, że co do zasady nie powinno się dokonywać wykładni przepisów rangi ustawowej (w tym przypadku art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej) przez odwołanie się do postanowień regulaminu studiów, które nie mają takiej rangi normatywnej jak ustawa (albo rozporządzenie) i nie odnoszą się do celów rentowych. Należy jednak zauważyć, że przyjęta przez Sąd Najwyższy w rozpoznawanej sprawie wykładnia art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej odwołuje się przede wszystkim do przepisów ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, która w wielu miejscach posługuje się pojęciem roku akademickiego jako jednostki czasu istotnej z punktu widzenia organizacji studiów w szkole wyższej. Nie sposób pojęciu „ostatni rok studiów w szkole wyższej” użytemu w art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej nadać innego znaczenia niż wynikające z przepisów rangi ustawowej dotyczących organizacji studiów. Z samej tylko okoliczności, że w sformułowaniu tym nie pojawia się pojęcie „rok akademicki” (wówczas przepis ten mógłby brzmieć: „jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat życia, będąc na ostatnim roku akademickim studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku akademickiego”), nie

wynika jeszcze, że nie można przyjąć, posługując się wykładnią systemową, takiego znaczenia pojęć użytych w analizowanym przepisie.

Warto w tym kontekście przypomnieć, że w wyroku z 19 kwietnia 2006 r., II UK 134/05 (LEX nr 1001297), Sąd Najwyższy przyjął, że wprowadzie regulamin studiów nie ma charakteru normatywnego i nie należy do konstytucyjnie określonych źródeł prawa (art. 87 Konstytucji RP), a tylko normy prawne z takich źródeł wynikające stanowią prawo materialne w rozumieniu art. 393¹ pkt 1 k.p.c. (obecnie art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), to jednak musi być uznany za akt prawny konkretyzujący i uściślający znaczenie sformułowania „ostatni roku studiów w szkole wyższej”, zawartego w art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej. Sąd drugiej instancji powinien był zatem określić znaczenie powyższego przepisu z uwzględnieniem postanowień regulaminu studiów, a następnie ustalić, czy wnioskodawca faktycznie osiągnął 25 lat życia, „będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej”.

Przytoczony wyrok Sądu Najwyższego jednoznacznie akceptuje zatem wykładnię art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej odwołującą się do organizacji studiów wynikającej z regulaminu studiów. Na konieczność dokonywania wykładni art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej w kontekście uregulowań (postanowień) regulaminów studiów zwrócono uwagę także w innych orzeczeniach Sądu Najwyższego. W wyroku z 20 kwietnia 2006 r., I UK 265/05 (LEX nr 189128), Sąd Najwyższy stwierdził, że ustalenie daty, w której dziecko pobierające rentę rodzinną było na ostatnim roku studiów w rozumieniu art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach, następuje na podstawie wpisu na ostatni rok studiów dokonanego na podstawie regulaminu obowiązującego daną uczelnię. W regulaminie określa się również indywidualny tok studiów, w którym daty rozpoczęcia i ukończenia poszczególnych semestrów i lat studiów nie muszą zbiegać się z datami obowiązującymi ogół studentów. W każdym wypadku regulamin uczelni decyduje o tym, na którym roku studiów studiuje dany student. Studentka, która na przedostatnim roku studiów zdała wszystkie wymagane egzaminy i która ukończyła 25 lat życia przed rozpoczęciem zajęć w nowym roku akademickim, zachowuje prawo do renty rodzinnej do zakończenia ostatniego roku studiów. Podobnie w wyroku z 28 października 2003 r., II UK 138/03 (OSNP 2004, nr 15, poz. 271) przyjęto, że

określenie ostatniego roku studiów wyższych dla celów przedłużenia prawa do renty rodzinnej na podstawie art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach następuje w oparciu o postanowienia regulaminu studiów obowiązującego w konkretnej szkole wyższej. Według wyroku z 8 sierpnia 2007 r., II UK 15/07 (OSNP 2008, nr 19-20, poz. 295) ustalenie daty, w której dziecko pobierające rentę rodzinną było na ostatnim roku studiów w rozumieniu art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach, następuje na podstawie wpisu na ostatni rok studiów dokonanego w oparciu o regulamin studiów obowiązujący uczelnię. Podobny pogląd Sąd Najwyższy przedstawił w wyroku z 3 marca 2016 r., II UK 82/15 (LEX nr 2019547).

W rozpoznawanej obecnie sprawie Sąd Apelacyjny wprawdzie dokonał rozróżnienia między ostatnim rokiem studiów w znaczeniu potocznym („kolokwialnym”) i rokiem akademickim, jednak dokonał tej rozróżnienia w oderwaniu od przepisów dotyczących regulaminu studiów (oraz samego Regulaminu studiów Uniwersytetu Przyrodniczego w L.), co czyni to rozróżnienie arbitralnym i nie poddającym się weryfikacji.

Sąd Najwyższy w obecnym składzie nie aprobuje zaproponowanego przez Sąd Apelacyjny porównania sformułowania „na ostatnim roku studiów” do sformułowań „w ostatnim roku życia” albo „w ostatnim roku obowiązywania umowy” i przyjęcia w związku z tym kolokwialnego rozumienia tego sformułowania, zgodnie z którym za punkt wyjścia do obliczenia roku należy przyjąć pewną datę końcową, od której wstecz oblicza się rok, niepokrywający się z rokiem kalendarzowym czy akademickim. Ponieważ w regulaminie studiów Uniwersytetu Przyrodniczego w L. wyróżniono studia na kierunku weterynaryjnym w zestawieniu z innymi kierunkami i przyjęto, że planowana data zakończenia studiów na kierunku weterynaria to 31 marca, Sąd Apelacyjny uznał, że ostatni rok studiów ubezpieczonego to okres od 1 kwietnia 2017 r. do 31 marca 2018 r., a ponieważ ubezpieczony ukończył 25 lat akurat dokładnie 1 kwietnia 2017 r., to okres pobierania renty rodzinnej powinien być przedłużony do 31 marca 2018 r.

Inaczej rzecz ujmując, Sąd Apelacyjny uznał, że zwrot „na ostatnim roku studiów” pozwala na obliczenie wstecz dwunastu miesięcy poprzedzających datę zakończenia studiów według obowiązującego studenta programu studiów. Skoro

studia miałyby się skończyć 31 marca 2018 r., to ostatni rok studiów obejmuje okres od 1 kwietnia 2017 r. do 31 marca 2018 r. Ubezpieczony urodził się 1 kwietnia 1992 r., a zatem wiek 25 lat osiągnął na ostatnim roku studiów. Przyjęta wykładnia służyła realizacji konkretnego celu – przyznaniu studentowi prawa do renty rodzinnej do czasu ukończenia studiów. Sąd pierwszej instancji uznał, że przemawiały za tym względy słuszności – pozbawienie ubezpieczonego renty rodzinnej w opisanym stanie faktycznym byłoby działaniem przeciwko celowi ustawy, interesowi społecznemu oraz zasadom solidarności społecznej. Należy jednak zauważyć, że w przypadku norm prawa publicznego, jakimi są przepisy ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, w pierwszej kolejności należy korzystać z wyników wykładni językowej i systemowej. Słusznie Sądy *meriti* zwróciły uwagę na funkcję renty rodzinnej, którą jest „zastępowalność” obowiązku alimentacyjnego zmarłego rodzica. Tej funkcji nie zaprzecza jednak limitowanie prawa do renty rodzinnej wiekiem uprawnionego, w szczególności, gdy jest on osobą pełnoletnią, a nawet ukończył 25 lat.

W rozpoznawanej sprawie Sąd Okręgowy podniósł argumenty odwołujące się do słuszności, sprawiedliwości i solidarności. Dokonał zatem wykładni funkcjonalnej. Zdaniem tego Sądu względy słuszności wymagają dokonania wykładni funkcjonalnej i odejścia od logiczno-językowego brzmienia przepisu. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się jednak, że zróżnicowanie uprawnień do renty rodzinnej według kryterium wieku uprawnionych oraz momentu osiągnięcia tego wieku, wynikające z art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej, nie może być uznane za dyskryminujące, a co za tym idzie uchybiające względem słuszności. W wyroku z 3 marca 2011 r., II UK 303/10 (OSNP 2012 nr 7-8, poz. 98), Sąd Najwyższy przyjął, że wykładnia art. 68 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach, przyznająca prawo do przedłużenia wypłaty renty rodzinnej tylko tym osobom, które w dniu ukończenia 25 lat były na ostatnim roku studiów, nie uzasadnia zarzutu nierównego traktowania osób, które w dniu ukończenia 25 lat były na przedostatnim roku studiów lub kontynuowały naukę w szkole niebędącej szkołą wyższą.

Podsumowując przedstawione rozważania należy stwierdzić, że kasacyjny zarzut błędnej wykładni art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej okazał się trafny. Sąd Apelacyjny nie mógł zakwestionować wniosków wypływających z regulaminu

studiów i wykładać art. 68 ust. 2 ustawy emerytalnej w oderwaniu od wewnętrznych przepisów uczelni, które określały, w którym momencie student kończy studia. W rozpoznawanej sprawie ubezpieczony osiągnął wiek 25 lat, będąc na przedostatnim, a nie na ostatnim roku studiów. Decyzja organu rentowego pozbawiająca go prawa do renty rodzinnej w związku z ukończeniem 25 lat na przedostatnim roku studiów była prawidłowa i zgodna z prawem.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c.

as